

АВТОРСКА СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ В ТРУДОВЕТЕ

на доц. д-р Красимира Димитрова Кънева, след 1995 г.

Научни публикации: 97, в т.ч. 17 в чужбина

- монографии - **12**, в т.ч. 3 самостоятелни, 4 в чужбина
- научни трудове и студии - **19**, в т.ч. 1 самостоятелен, 11 самостоятелни раздели
- статии в реферирани научни списания - **31**, в т.ч. 19 самостоятелни
- научни статии в нереферирани списания - **12**, в т.ч. 7 самостоятелни
- доклади от международни форуми - **12**, в т.ч. 8 самостоятелни
- доклади от национални форуми - **11** броя, в т.ч. 8 самостоятелни

Публикации в издания с импакт фактор: 5

Цитирания: 73, в това число **42** в страната и **31** в чужбина

Цитирания в издания с импакт фактор: 8

В Google Scholar: 19 публикации, **13** цитирания, **h-index: 2**

Приложени за рецензиране научни публикации: 70

- самостоятелни монографии и книги - **3**
- самостоятелни части в монографии - **5**
- колективни части в монографии - **3**
- научни трудове и студии - **16**
- самостоятелни научни статии - **24**
- водещ автор в колективни научни статии - **6**
- автор в колективни научни статии - **7**
- доклади - **6**

Обобщение:

Предложена е концепция за изследване на структурната реформа в земеделието в четири основни направления: институционална база, пазар на земя и аренда, организационно реструктуриране и роля на професионалните и административни органи за провеждането на аграрната политика. От гледна точка на съвременната институционална теория са анализирани институционалните промени в прехода от планова към пазарна икономика. Направени са предложения за въвеждане на нови производствени и обслужващи организационни форми в земеделието и са очертани техните предимства. За първи път се прилага нео-класическият модел на Работническо-мениджърската фирма в съчетание с Новата институционална теория за изясняване на икономическите взаимоотношения в земеделските кооперации. Изследвани са факторите, които допринасят за устойчивостта на кооперациите и тези, които ги дестабилизируют. Предложен е комплексен подход за анализ на ефективността на земеделските стопанства, базиран на нео-класическата теория за ефективността на производствените фактори и институционалната теория за транзакционните разходи. Адаптиран е теоретичен модел за изследване на преразпределението на земята и работната сила в прехода от планова към пазарна икономика. За първи път е приложен DEA модел (Анализ с обхват на данни) за определяне на техническата, икономическата и алокативната ефективност на земеделските стопанства. За оценка

на продуктивността на производствените фактори в динамика е използван Малмквист индекса (Malmquist-DEA). Направен е сравнителен анализ на структурните промени в земеделските стопанства по юридически статут, специализация и икономически размер преди и след присъединяването на страната към ЕС и по отношение на други Източно-европейски страни. Разработен е методически подход за преразпределение на финансовия пакет за директни плащания в ОСП 2007-2013 съгласно Схемата за единно плащане на стопанство (СЕП), която включва плащания обвързани с производството. Разработена е методика за оценка на влиянието на ОСП върху земеделските стопанства при намаляване на директните плащания с 50% и при пълното им премахване след 2016 г. Изследвано е влиянието общо на субсидиите върху финансовото състояние на земеделските стопанства. Предложен е оригинален метод за оценка на възможностите за просто възпроизводство при получаване на директни плащания по СЕПП. Адаптиран е съвременен методически подход за оценка на алтернативните разходи за неплатения фамилен труд, земя и капитал. Направена е оценка за очакваното влияние на схемите за директни плащания в ОСП 2014-2020 върху нетния доход и рентабилността на стопанствата. Изяснена е същността и ролята на кредитните кооперации и земеделската кредитна система за функционирането на земеделските стопанства. Разработен е метод за оценка на кредитоспособността на земеделските стопанства, чрез въвеждането на конкретен измерител (общ коефициент). Приложен е съвременен методически подход за оценка на въздействието на директните плащания върху реализирането на инвестиционните намерения и инвестиционното поведение на земеделските производители. С практико-приложен характер са публикациите относно целите, схемите и готовността за използване на финансирането по предприсъединителните програми ФАР и САПАРД и Структурните фондове на ЕС.

Разработени са въпросите на класическия маркетинг на потребителски продукти и суровини и агромаркетинга. Обобщени са условията и механизмите на Единната обща организация на пазара на земеделски продукти за плановия период 2014-2020 г. Разгледан е маркетингът на селския и аграрен туризъм. Изследвани са компонентите на системите за аренда на земеделска земя в различни страни на ЕС. На тази база са направени конкретни предложения за законодателни и административни промени, целящи засилване на регулативната роля на държавата в прилагането на арендната система в страната. Дефинирана е същността на селския и аграрен туризъм и организационните форми в които се осъществява. Препоръчва се създаването на кооперативни форми за маркетинг на туристическите услуги. Прогнозира се доминиращо развитие на селския туризъм, като важна форма за диверсификация на дейностите в селските райони.

Основните научни приноси могат да се обобщят в следните направления: (1) Институционални промени, структурна реформа и ефективност на земеделските стопанства (2) Влияние на ОСП върху реструктурирането и доходите на земеделските стопанства (3) Финансиране, кредитиране и инвестиции в земеделските стопанства (4) Маркетинг (5) Аренда и пазар на земеделските земи (6) Селски и аграрен туризъм.

Преобладаващата част от публикациите са посветени на реструктурирането, ефективността и продуктивността на земеделските стопанства и на влиянието на ОСП върху тяхното развитие.

I. Институционални промени, структурна реформа и ефективност на земеделските стопанства

1. Предложена е концепция за изследване на **структурната реформа** в земеделието в четири основни направления: *първо*, институционална база (законодателната рамка); *второ*, пазар на земя и аренда; *трето*, организационно реструктуриране и ефективност на новите производствени форми и *четвърто*, ролята на професионалните и административни органи за провеждането на аграрната политика. Направен е критичен преглед на законодателната рамка и са предложени насоки за законодателни промени, които да гарантират устойчивост на земеделските производствени кооперации и по-строго законодателно регламентиране на арендните отношения. Разработена е методика за класифициране на земеделските стопанства на база Стандартна брутна печалба и са направени предложения за използването ѝ при дефинирането на „земеделско стопанство”. Очертани са функциите на браншовите организации и земеделските камари в провеждането на аграрната политика на държавата (46,54).
2. В теоретичен план се прилага **Новата институционална теория за анализ** на институционалните промени в прехода от планова към пазарна икономика. На базата на опита от нашата страна се обосновава необходимостта от съчетаване на двата алтернативни подхода - иновативен и еволюционен. Първият се реализира с участието на влиятелни политици и групи по интереси, а вторият е носител на историческа зависимост и обремененост, чието пренебрегване може за отклони реформите в нежелана посока. Подчертава се ролята на държавата за създаването и укрепването на новите институции в трансформиращите се икономики и особено за институционалната реформа в земеделието. Изхождайки от теорията за транзакционните разходи и основните критерии за измерване на тяхното равнище е очертана методологическата рамка за оценка на ефективността на основните форми на институционална организация в земеделието - фамилни стопанства, арендаторски стопанства и земеделски производствени кооперации (1,3,22,40).
3. Изследвани са **новите организационни форми** след старта на аграрната реформа (1,3,9,10,14,29). Обосновани са предимствата и са направени предложения за въвеждане на нов тип организационни форми в земеделието, в т.ч. Гражданското дружество, Дружеството с ограничена отговорност (ООД), нови видове кооперативи (14,22, 37,44,46,47,48). Очертани са характеристиките и са направени предложения за изграждане на форми за обслужване на земеделските стопанства в областта на изкупуването, преработката и търговията със земеделски продукти (28,49). Задълбочено са изследвани **земеделските производствени кооперации**. За първи път се прилага нео-класическият модел

на Работническо-мениджърската фирма в съчетание с Новата институционална теория за изясняване на икономическите взаимоотношения в земеделските производствени кооперации. Специално внимание се отделя на конфликта на интереси между отделните групи - мениджъри, работници, собственици на земя и имущество (1,3,11,44,81,82,84). Очертани са основните проблеми и са дадени насоки за стабилизиране или преобразуване на кооперациите (3,28,61). Проучен е опитът на Източна Германия, Унгария и Чехия в деколективизацията на земеделието и са направени предложения за адаптиране на полезните практики, приложими за България (1,3,8). Използвани са пет критерия (продуктивност, ефективност, ефикасност, стабилност, институционална среда) за оценка на устойчивостта на кооперациите. Изследвани са факторите, които допринасят за устойчивостта на кооперациите и тези, които ги дестабилизируют и застрашават тяхната перспектива (1,22,38). Анализирани са ефективността и доходността на кооперациите самостоятелно (11,71,79) и в сравнение с останалите групи стопанства (1,9,14,15,17,50,56).

4. Предложен е комплексен подход за **анализ на ефективността** на земеделските стопанства. Той е базиран на нео-класическата теория за ефективността на производствените фактори и институционалната теория за транзакционните разходи (1,3,56). Адаптиран е теоретичен модел за изследване на преразпределението на земята и работната сила след старта на аграрната реформа през 1989 г. Приложен е DEA модел (Анализ с обхват на данни) за определяне на техническата, икономическата и алокативната ефективност на земеделските стопанства по направление на специализация. За оценка на продуктивността на производствените фактори в динамика се използва Малмквист индекса (Malmquist-DEA). Установява се, че относителната ефективност е ниска, но се забелязва подобрене, в по-голяма степен при производствените кооперации. Продуктивността на производствените разходи намалява, поради влошаване в технологията на производство, но тенденцията е към постепенно възстановяване (1,9,23,24,42,80,82,84).

II. Влияние на ОСП върху реструктурирането и доходите на земеделските стопанства

5. Направен е сравнителен анализ на **структурните промени** в земеделските стопанства по юридически статут, специализация и икономически размер преди и след присъединяването на страната към ЕС (1,55). Очертани са разнопосочните тенденции в реструктурирането на дребните и малките стопанства от една страна и средните и едрите, от друга. Въз основа на емпирични данни се доказва, че в страната е установено едро земевладение и земеползване (1). Направена е сравнителна оценка на резултатите от структурната реформа в България и други Източно-европейски страни (1,13,20,35,64). На базата на очакваното влияние върху доходите на земеделските стопанства са очертани перспективите за тяхното развитие по направление на специализация (18,32,52,54,70).

6. Разработен е методически подход за **преразпределение на финансовия пакет за директни плащания в ОСП 2007-2013** съгласно Схемата за единно плащане на стопанство (СЕП), която включва плащания на площ и на глава животно (или обвързано с производството). Доказва се, че това е по-подходяща схема поради по-високия дял на средствата за животновъдните стопанства. Направеният извод се потвърждава, чрез включването на схеми за национални доплащания на глава животно и обвързано с производството плащане през новия програмен период (16,33). Разработена е методика за оценка на влиянието на ОСП върху земеделските стопанства при **намаляване на директните плащания** с 50% и при пълното им премахване след 2016 г. Направено е заключение, че освен намаляването на нетния доход, при този сценарий ще има няколко други ефекта, а именно: ще намалее търсенето на земеделска земя, ще се понижи цената на земята и рентата, ще се забави процеса на концентрация на отрасъла, необработваемата земя ще се увеличи, ще се забави процеса на намаляване на стопанствата със зеленчуци, ще се ускори намалението на стопанствата в млечното говедовъдство и пр. (29). Изследвано е влиянието на **субсидиите** върху финансовото състояние на земеделските стопанства. На базата на анализа за доходността и рентабилността на стопанствата се прави обобщение, че без субсидии по ОСП, ПРСР и националните доплащания, икономическите резултати се влошават. Увеличението на субсидиите води до нарастване на делът им в нетния доход на стопанствата (1,15,17,18,20). Анализирани са в динамика факторите, които оказват влияние върху рентабилността. Подчертава се, че повишаването на заплащането на труда изпреварва нарастването на производителността на труда (с изключение на полските култури). Установена е по-висока задлъжнялост на стопанствата спрямо средната за ЕС, в резултат от високото равнище на задлъжнялост на стопанствата с полски култури.
7. Предложен е оригинален метод за оценка на възможностите за **просто възпроизводство** (покриване на разходите) при получаване на директни плащания по СЕПП (2007-2013). В стопанствата на физическите лица разходите се увеличават с „полагащото се заплащане“ (алтернативните разходи) за неплатения фамилен труд, които се съдържат в нетния доход. Разработен е сценарий, при който равнището на разходите се определя чрез решаването на оптимизационен модел. Доказва се, че стопанствата с преживни животни и трайни насаждения ще имат затруднения и след получаването на директни плащания (18, 36). Адаптиран е съвременен методически подход за оценка на **алтернативните разходи** за собствените земя, труд и капитал, вложени в производството. На тази база се изчислява икономическият доход и рентабилността на стопанствата по специализация и икономически размер. Установява се, че икономическият доход с включени субсидии е отрицателна величина в стопанствата с трайни насаждения, зеленчуци и свине и птици. Използването на двата подхода има особено значение при анализа на

резултатите в стопанствата със значителен дял на фамилния труд, чийто нетен доход е източник за издръжката за фамилните членове (1).

8. Направени са разчети за **разпределението на финансовия пакет** за директните плащания на **ОСП 2014-2020** между схемите за преразпределителни и зелени плащания, за дребни стопани и обвързано с производството плащане. Определен е минималният размер на стопанствата, над който следва да има намаление или премахване на директните плащания. Направена е оценка за броя на бенефициентите, които ще бъдат засегнати от преразпределителните плащания и Схемата за дребни стопани. Изчислени са варианти на ставки и е направена оценка за очакваното влияние върху нетния доход и рентабилността при прилагане на схемите и минималните изисквания за зелените плащания. Направен е извод, че в най-голяма степен негативно ще бъдат засегнати стопанствата с полски култури, а в най-малка степен стопанствата с овце и кози. Относително най-висок ефект от преразпределителните плащания ще има при трайните насаждения, поради ниското равнище на нетния доход в началния период (1,13,32).

III. Кредитиране, финансиране и инвестиции в земеделските стопанства

9. Изяснена е същността и ролята на **кредитните кооперации** и земеделската кредитна система за функционирането на земеделските стопанства. Изследвани са съществуващите кредитни кооперации и са направени конкретни практически предложения за подобряване на тяхната устойчивост, чрез включването им в земеделска кредитна система (ЗКС). Акцентът е върху възможностите, които предлага ЗКС за по-лесен достъп до финансов ресурс на средните и дребни предприемачи в селските райони. Предлага се изграждане на тристепенна земеделска кредитна система, като на локално равнище функционират кредитните кооперации, на регионално - кооперативни (популярни) банки, а на национално- централна земеделска банка. Предложена е законодателна рамка за развитието на ЗКС (7, 28, 95).
10. Разработен е метод за **оценка на кредитоспособността** на земеделските стопанства, чрез въвеждането на конкретен измерител (общ коефициент). Той дава по-ясна картина за състоянието на земеделските стопанства от гледна точка на тяхната кредитоспособност в сравнение с традиционните методи (19, 53).
11. Приложен е съвременен методически подход за оценка на въздействието на директните плащания върху реализирането на **инвестиционните намерения** и **инвестиционното поведение** на земеделските производители. В резултат от анализа е установено несъответствие между инвестиционните намерения и наличните средства за финансирането им в предприежителния период. Изследвани са възможностите за обезпечаване на планираните инвестиции чрез директните плащания по Схемата за единно плащане на площ (СЕПП) и Схемата за единно плащане на стопанство (СЕП). При СЕПП те са недостатъчни за финансиране на инвестициите в стопанствата с най-висока

потребност, докато прилагането на СЕП осигурява възможност за допълнителни инвестиции (33,34,51,63). На базата на анкетно проучване е направена оценка на инвестиционната дейност и финансирането на земеделските кооперации. Установена е слаба инвестиционна активност, поради липса на собствени средства, труден достъп и висока цена на външните финансови източници (41).

12. С практико-приложен характер са публикациите относно **целите, схемите и готовността** за използване на финансирането по предприсъединителните програми ФАР и САПАРД и Структурните фондове на ЕС. В обобщен вид са представени приоритетните области и мерки, критериите и условията за предоставяне на финансова помощ и административните органи за приложение на програма САПАРД (6). На базата на анкетни проучвания сред браншовите организации, институциите представляващи ползвателите на средства от Програмата и институциите, участващи в съфинансирането на проекти, са направени изводи за готовността за приложението на програмата страната. Разкрити са някои проблеми свързани с приложението ѝ, като този, че достъп до средствата имат предимно едрите фермери, а преобладаващото мнозинство дребни производители са изключени от нея. Направени са препоръки за промяна на условията с цел обхващане на по-широк кръг производители, обучение на земеделските стопани относно екологията, качеството на продукцията, финансирането и кредитирането, развитие на кредитните кооперации и земеделската кредитна система (60, 95).

IV. Маркетинг

13. Очертани са различията между **производствено-ориентираната и маркетингово-ориентираната организация**. Анализирани са структурните и функционалните елементи на маркетинговата система. Посочени са основните задачи при преминаването от производствена към маркетингова стратегия. Подчертава се ролята на държавата в създаването на маркетинговата среда. Направено е заключението, че в условията на Общата организация на пазара в ЕС всички земеделски производители са въввлечени в изпълнението на общата маркетингова стратегия, включително тези които не са възприели маркетинговата концепция. Очертана е рамката на маркетинговия план, като основен елемент на функционалната подсистема на маркетингово-ориентираната организация (47).
14. Разработени са въпросите на класическия маркетинг на потребителски продукти и суровини и **агромаркетинга**, които включват маркетинговата стратегия, маркетинговия микс и управлението на маркетинга. Направено е разграничение между фундаменталните въпроси на класическия маркетинг и отличителните характеристики на агромаркетинга, породени от естеството на земеделското производство и спецификата в търсенето и предлагането на продукти със земеделски произход. Обобщени са условията и механизмите на Единната обща организация на пазара на земеделски продукти в ЕС за плановия период 2014-2020 г. Разгледан е маркетингът на селския и аграрен туризъм (2).

V. Пазар и аренда на земеделски земи

15. Изследвани са **системите за аренда** на земеделска земя в различни страни на ЕС. Детайлно е анализирана арендната система в Холандия. Акцентираща се на целта на законодателните протекции, инструментите, чрез които се осъществяват и административните органи, отговорни за прилагането им. Изследвани са компонентите на арендната система, видовете арендни договори, размерът на рентата и равнището на цената на земята. Извършен е сравнителен анализ със законодателните регулации и практики в други страни на ЕС в резултат на което са очертани три модела на арендни системи: либерални, ограничителни и интервенционни. Направена е оценка на отделните компоненти на арендните системи и тяхната полезност от гледна точка на приложението им в България. Очертани са проблемите на арендната система в България. Дадени са конкретни предложения за законодателни и административни промени за подобряването ѝ. Подчертана е необходимостта от диференциране на съдебните органи, чрез създаването на специализирани звена към българските съдилища, които да се занимават с въпросите, свързани с поземлените ресурси. Обосновава се въвеждането на регламенти относно подхода за формиране на рентата, правата за закупуване на земя и др. (7,36,45,50).

VI. Селски и аграрен туризъм

16. Дефинирана е същността на селския и аграрен туризъм и организационните форми в които се осъществяват туристическите услуги. Селският туризъм се разглежда като по-общо понятие от аграрния туризъм. Аграрният туризъм е част от селския туризъм, при който задължително туристическата услуга се осъществява в земеделско стопанство. Изяснени са основните форми на организация на селски и аграрен туризъм: индивидуални фермери или предприемачи, които предлагат туристически услуги и кооперативни форми за осъществяване на маркетинг на туристическите услуги. Очертани са характеристиките и се препоръчва създаването на кооперативни форми, които на този етап не се развиват в страната. На основата на изследване за възможностите и нагласите на предприемачите и анализа на ресурсите в България се прогнозира разширяване на селския и аграрен туризъм с доминиращо развитие на селския, като важна форма за диверсификация на дейностите в селските райони и осигуряване на заетост на част от населението (5,21,57,58).